

ontdekkingsreis langs het stedelijk groen van Parijs

Vijftien jaar geleden werd ik gegrepen door de filosofie van Thuis Op Straat; 'creëer geen reservaten waar stadskinderen veilig kunnen opgroeien als buurt-huizen en kinderopvangcentra maar mobiliseer alle krachten voor een kind-vriendelijke wijk'. Op zoek naar een nieuwe uitdaging ben ik nu aan de slag gegaan om het concept 'tuinman in de wijk' uit te werken. Deze vriendelijke hovenier staat niet voorovergebogen over het bloemperk maar heeft zicht op de wijk. Hij is geen hulpverlener of activiteitenbegeleider maar neemt dergelijke functies en passant mee, tussen het schoffelen door. Door het inbrengen van natuurwaarden werkt de tuinman aan een vriendelijker wijkklimaat en is daarmee de sympathieke collega van stadstoezicht. De doelgroepen van de tuinman in de wijk zijn daarmee nog breder dan die van de TOS-ser.

Allemaal prachtig en toen me de gelegenheid geboden werd e.e.a. in Parijs te bekijken waar al jarenlang een expliciet stimuleringsbeleid van participatie in het groen bestaat wilde ik graag zien waar dat toe kan leiden. Ik bevond me in een erudiet gezelschap van sociaal werkers en sociologen, landschaps-, stede-bouwkundige en standaard architecten maar ook gepassioneerde hoveniers van buurttuinen. En hier en daar een gewone francofiel. De herfst liet zich van regenachtige zijde zien zodat ik me tussen de stralen door een zonniger blik op het groen moest voorstellen. De intensieve discussies hebben me geholpen niet alleen te observeren maar ook tot een poging van analyse.

In het bestuur van de stad Parijs zijn sinds 2003 'de groenen' vertegenwoordigd en dit heeft geleid tot een verordening 'main vert' (de groene hand). De regels zijn strikt en simpel en faciliteren burgers om een stukje (tijdelijk) groen te ontwikkelen. Initiatiefnemers die een beetje onontgonnen of braakliggend Parijs willen claimen dienen zich te verenigen in een of andere collectiviteit die als gesprekspartner van de overheid kan optreden. Zij krijgen een terreintje waar het vuilnis van is verwijderd en waarop een teeltlaag aarde is aangebracht. Verder voorziet de stad ze van een wateraansluiting en hokje voor gereedschap. En een hek, een noodzakelijkheid waar elke Parijse publieke ruimte niet zonder schijnt te kunnen en dat mij tijdens mijn rondgang blijvend heeft gefascineerd. De overheid verplicht zich om de gebruikers te informeren over de ontwikkelingen rond het terrein en de gebruikers dienen het hek tenminste eens per week open te zetten en er een bord op te plaatsen met de gegevens van de sleutelbeheerder. De horizon bestrijkt veelal een periode van 3 a 5 jaar.

Vanaf dat moment mogen duizend bloeien en er is grote verscheidenheid in initiatieven. Soms werden we rondgeleid, veelal door trotse tuiniers maar ook door overheidsdienaren (die zeker niet minder trots zijn). Voor de tuin van de Malinese vrouwen werd een bezoek van 35 Hollandse deskundigen te overweldigend gevonden, schijnt er te zijn maar heb ik niet gezien.

Het gemeenschappelijke van de buurttuinen is dat ze in wijken liggen die up-graden; stedelijke gebieden die verloederd waren of voorsteden waar de wolkenkrabbers al overheen hangen. Sommige bewegen mee en andere lijken het verzet te symboliseren tegen de georganiseerde stad.

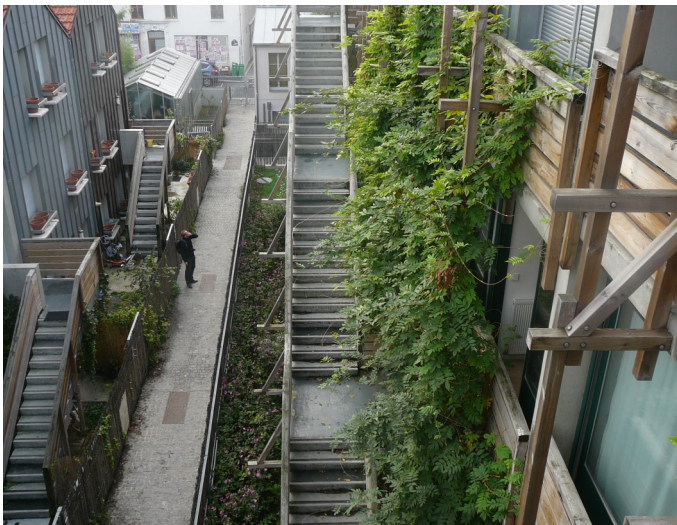
Het stedelijke laantje

Het stedelijke laantje is géén burgerinitiatief maar een aangelegd bospaadje op het oude traject van een verdiept spoor. Opvallend is de volledige afwezigheid van zwerfvuil, er zijn zelfs geen prullenbakken. Hekken kunnen niet de enige reden zijn. Er blijft voldoende tijd om te dumpen net als over het hek. Teruglopend langs de bovenzijde deden we de 'kakkietrap'. Geen vuilnis storten maar poep opruimen schijnt de Parijzenaar evenmin te doen.

De typische buurttuin heeft door de omliggende bebouwing niet veel licht. Op een kleine ruimte worden veel functies gecombineerd. Het gemeenschappelijke zitje is altijd dominant. Niet het wroeten in de aarde maar ontmoeting staat centraal. Omdat het vaak om plekken gaat die lang braak hebben gelegen zie je vaak volwassen struikgewas en zelfs bomen. Door de afwezigheid van budget is het 'meubilair' vaak van de straat geraapt. Voor wie er oog voor heeft is het een welkome afwisseling van de gestructureerde stad.

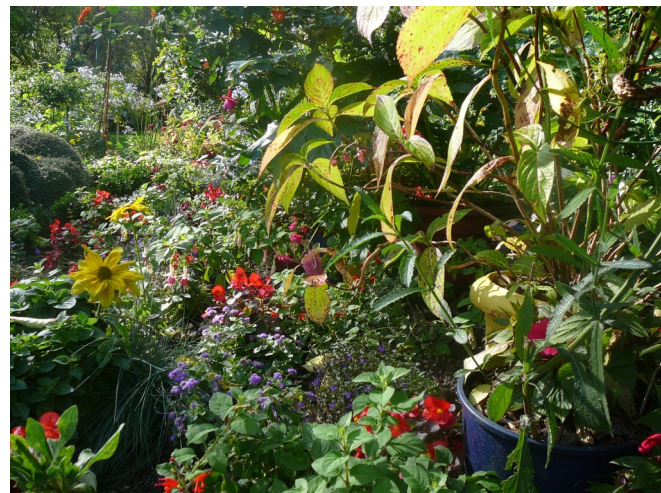

Ter wille van de architecten bezochten we ook enkele stedenbouwprojecten. Dit is een inpassingsplan van sociale nieuwbouw. Veel beton, staal en golfplaten waar een houten staketsel omheen is getimmerd. De gouden regen baant zich daarin een weg omhoog. Cruciaal voor het project is de bodem, geen laagje potgrond op bouwpuin maar een stevige laag ecologische onderlaag. De ramen hebben diepe vensterbanken waarop telkens een terracotta bloempot. Ze waren allemaal leeg, verklaarbaar bij sociale woningbouw als je naar het prijspeil van de Franse intratuin kijkt. De hekkenrage is hier tot waanzin verheven. Het hele complex ligt achter een hek maar ook elk bordertje van een meter diep heeft een afrastering van 1.50 m hoog in dit straatje met Pippi Langkous-uitstraling.

Buurttuinen hebben géén of minimaal budget. Soms wordt de leden een bijdrage gevraagd van een tientje per gezin per jaar en een buurttuin heeft gemiddeld 60 tot 80 vrienden. De prijzen van plantgoed in Frankrijk zijn astronomisch. Tuinen hebben zich daarom vaak verbonden en wisselen zaden en stekken uit en scheuren bij elkaar. De centrale organisatie stimuleert dit door jaarlijks een ruilmarkt te organiseren in het park Bercy.

In verstedelijkt Parijs is het woekeren met de groene ruimte, of dit een particuliere tuin is of een gezamenlijk initiatief van burens? Ik kon er niet bij komen.

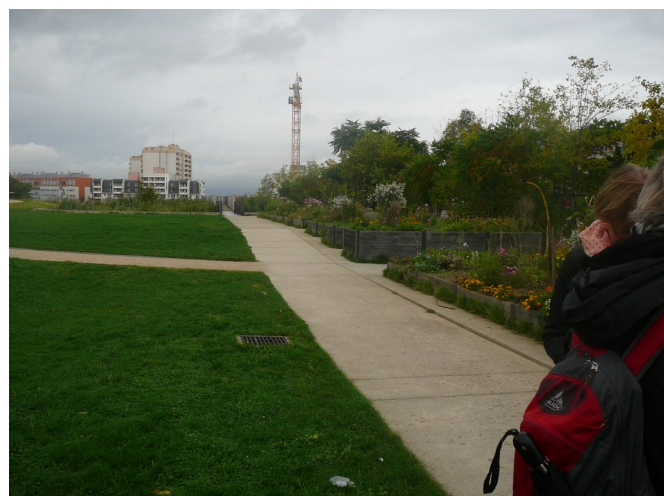
In een stadspark met grootstedelijke allure troffen we een schitterende collage potterrie. Veel te arbeidsintensief voor een ambtenaar van plantsoendienst en daardoor een voorbeeld van guerillagardening? Een verkeerd woord omdat het refereert aan oorlog en strijd terwijl groen in de stad juist zachte gevoelens oproept. Wie zou zo iets moois nu willen omschoffelen?

Les Lilla's: overkapping van de snelweg

In de wijk Lilla is men blij met het dak dat op de stedelijke rondweg is gelegd. Hierdoor zijn twee wijken met elkaar verbonden en is het vastgoed uit de grond geschoten. De gemeente stimuleert de groeninitiatieven met een betaalde kracht. Op een regenachtige zaterdagochtend bekeken we verschillende tuinen en steeds waren er mensen die ons enthousiast te woord wilden staan en „zwaan kleef aan, meekuierden naar het volgende project.

Deze buurttuin is gelegen in een wijkpark dat reeds omsloten is, daardoor volstaat een draadhekje. Het complex is slim ingericht; een gedeelte wordt intensief gecultiveerd met bloemetjes en eetproducten door elkaar. Afgescheiden door een struikenrij van klein fruit ligt er een extensief bebouwd veldje; de bloemenweide of prairie, zoals Fransen zeggen. Zo is er ruimte om meer tuiniers gelegenheid te bieden. Momenteel zijn het er vijftien die een wekelijkse bijeenkomst hebben om de werkzaamheden te bespreken. In het algemeen hebben de collectieve tuinen geen privé-kavels; men deelt de oogst. Veelal ter plekke middels een buurtmaaltijd

Serge Gainsbourg kennen wij van een duet met een hijgmeisje maar heeft Les Lilla's beroemd gemaakt met een lied waarin hij de kaartjesknipper van het plaatselijk Metro-station bezingt. Om die reden is het park op het dak van de snelweg naar hem benoemd. In het park zijn 9 privebakken aangelegd die na oplevering 2 jaar braak hebben gelegen. Een mevrouw die er op haar flat op neerkeek heeft het initiatief genomen om een groep tuiniers te vormen. De begeleider uit kritiek op zijn opdrachtgever omdat die bewoners inschakelt om sociale veiligheid te waarborgen. Ton Huiskens beschreef 15 jaar geleden al 'rampenplekken' in zijn TOS-doctrine. Locaties waar eerst de overheid de basisvoorwaarden van infrastructuur en veiligheid moet creëren alvorens bewoners aan de slag kunnen.

Dan liever de lucht in

De plaatjes van deze zeer gestructureerde tuin zijn genomen op 10 meter hoogte. In de achterstandsbuurt had een collectief met kunstzinnige inslag het terrein in gebruik genomen en de plek geliefd gemaakt door er concerten en buurtfeesten te organiseren. De bewegingsarmoede noopte tot aanleg van een sportzaal voor de buurtscholen op deze plek. De wethouder heeft zich bijzonder ingespannen en wijzigde het bouwplan zodat er een tuin op het dak kon komen, zelfs met lift bereikbaar. Inmiddels fungeert de tuin als dagopvang voor (arbeids-)gehandicapten en om schoolkinderen te ontvangen. Hoewel de oorspronkelijke gebruikers er allang geen lol meer in hebben toont het project aan dat men in Parijs geld overheeft voor groen in achterstandsgebieden.

De tuin reageert op zijn omgeving

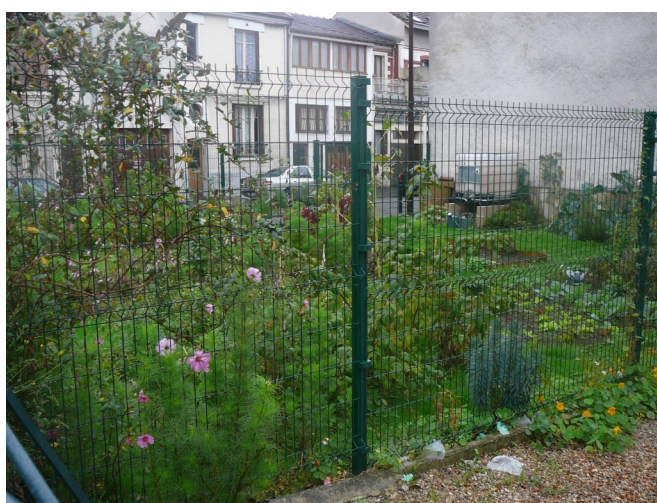
De gevel van deze collectieve tuin wijkt niet af van het straatbeeld. Eerst was hier een overdekte passage tussen twee blokken maar ingestort. Een groep autonome architecten maakte een poortgebouw annex plantenkas. In de doodlopende spelonk er achter wordt op allerlei creatieve manieren een groene omgeving geschapen. Op het dak van het poortgebouw strijden vier zonnecollectoren om het licht om een lampje te laten branden. Men verwacht niet dat er voor deze locatie nog bouwplannen te ontwikkelen zijn. Er omheen staan hagelnieuwe mensenpakhuizen in een liefdeloze publiek ruimte. Soms met peperdure materialen in een onmenselijk strakke omgeving. Als ik architect was zou ik mijn naam van het hek halen. Op zijn eurodisney apenrots is de plastic glijbaan kapot en dichtgetimmerd. Als bewoners het doen is het rommelig maar altijd in orde.

Pretentieloos groen

Niet alle stadslandjes roepen een statement op. Er zijn doodgewone vriendelijke plekjes zoals een veldje met een huisje en een piepklein tuintje tussen 3 muren. Een aandoenlijk schilderijtje geeft aan dat de kinderen het leuk zouden vinden als papa of mama ook meekwamen. Op die manier moet stadstuinieren toch niet ingewikkeld zijn? Of bloemetjes op het hoekje van een laagbouwstraat.

Vrijen met condoom, tuinieren met een hek; met is veiliger maar zonder spannender.....

Ik ben fotograaf noch visionair maar de indrukken en gesprekken hebben me geholpen om mijn bedoelingen met de Afrikaandertuin te verwoorden. De wijk kent grote tegenstellingen en verkeert in dito onzekerheid. Er vindt kaalslag plaats op grote schaal om aansluiting te maken met het nieuwe stedelijke gebied van Zuid. De vastgoedcrisis en het echec van huisbaas Vestia maakt de bevolking angstig over betaalbare herhuisvesting in hun eigen omgeving. Er is aansluiting gezocht met lokale structuren door in te zetten op versterking van de lokale wijk economie. Als profilering is gekozen voor een authentiek stukje multiculti/exotisch Zuid. De crisis slaat hard toe en vraaguitval maakt startende ondernemers kopschuw om het avontuur te beginnen. De verarmde bevolking is heterogeen maar één groep heeft zich een sterke politieke machtsbasis verworven terwijl bezuinigingen leiden tot omvallen van traditionele gemeenschapsvoorzieningen.

In die setting is mij een stukje tijdelijk groen gegeven, een slooplocatie waarvan onduidelijk hoe lang herontwikkeling op zich laat wachten. Na vier jaar heeft het complex enige body. Stilstand is achteruitgang en daarom wordt naast het gestaag vergroenen telkens gezocht naar visuele impulsen. Mijn voorganger heeft prachtig werk geleverd maar van zijn aanpak is leergeld betaald. Om de tuin snel te kunnen ontwikkelen heeft hij de hangjongeren ingeschakeld. Nadat zij na keihard werken zichzelf een oase schiepen en achterover leunden ontstond opnieuw sociale druk op hun gedrag. De tuin biedt vele mogelijkheden; een gezellig zitje, een siertuin en voedselproductie. De siertuin blijkt het beste aan te slaan, de producten worden regelmatig anoniem geoogst en als er vernield wordt zijn het meestal de voorzieningen en zelden de beplanting. Vele wijkbewoners maken speciaal een omweggetje langs die paar meter houtsnipperpad en spreken spontaan hun waardering uit over de bloemenpracht die wij in een versteende en voorgeprogrammeerde omgeving creëren. Bij opdrachtgevers voel ik een zekere verwachting dat bewonersparticipatie in het groen uitmondt in georganiseerde groepen die in collectieve harmonie hard aan de slag gaan om de stad te ontginnen. Als in Parijs de werkelijkheid al anders is, waar alle voorwaarden aanwezig zijn tot en met een hek..... de bewonerstuinen kennen daar vele vrienden maar weinig noeste werkers.

Mijn model van bewonersparticipatie kent drie schillen die op elkaar inwerken; de werkers, de gebruikers en de vrienden. De werkers verrichten hun arbeid zodat gebruikers ervan kunnen profiteren. De vrienden modereren het gebruik; ongewenst gedrag kan rekenen op afkeuring van de omgeving.

Ik leerde in Parijs dat Graffiti de eerste fase is van bewoners die hun stedelijke omgeving koloniseren, deze gaat telkens vooraf aan het creëren van groen. Een algemene connotatie van graffiti is vervuiling en daarmee vandalisme. Vernieling ligt in het verlengde en dat willen we niet op onze tuin. Als het kapotmaken van publieke structuren uitgelegd wordt als een reactie op ervaren uitsluiting is de handicap dat de strafbaarheid hiervan het gesprek met de dader zo lastig maakt. Ik ga dat conflict liever uit de weg en leg de tuin zo kwetsbaar mogelijk aan met gebruik van waardeloze materialen. Claimgedrag ga ik niet stimuleren door doelgroepen te zoeken die mij gaan helpen om het groen te laten groeien, dat doet het toch wel. Heeft de tuin dan geen speciale eigenaren? De straatkinderen hebben mijn warme voorkeur, zij spoelen dagelijks aan bij de Duimdropcontainer waar zij met liefde worden opgevangen. Desondanks heerst ook daar de machocultuur van het overleven in de stad. Sommigen gedijen daar niet en daarenboven zie ik al die straatkinderen tijdelijk in verwarring raken als ze de speelmogelijkheden van een wilde tuin ontdekken. Van mij geen klasjes te verwachten waarin uitgelegd wordt over bloemetje en bijtjes, stampers en meeldraden. Desgevraagd wil ik mijn kennis delen (al is dat niet veel). Zo'n structuur heb ik ook niet nodig, de kinderen schijnen gewoon te zijn rondgecommandeerd te worden door een autoriteit. Als ervaringspedagoog lijk ik terechtgekomen bij de inzichten van Maria Montessori; aansluiten bij de natuurlijke ontwikkeling en ik stimuleer daarbij sociaal gedrag. Anderen die op mijn warme aandacht kunnen rekenen zijn de outcasts die op straat moeten leven. Voorwaarde daarbij is dat op de tuin jezelf onthoudt van het gebruik van drank en drugs. Het simpele argument dat anders kinderen de toestemming ontnomen wordt de tuin te gebruiken is voldoende. Mijn tuin is van iedereen maar als passant wil ik iets moois achterlaten. Parijzenaars hebben de overtuiging dat het passeren van een fysieke barriere zoals een hek of poort ander gedrag oproept. In dat geval laat ik mijn tuin niet opsluiten. Daarmee droom ik dat het zachte, gemoedelijke klimaat zich over de wijk kan verspreiden.